

İNSANİ GÜVENLİK VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

HUMAN SECURITY AND COMBATING AGAINST TERRORISM

Yrd. Doç. Dr Selim KANAT*
Prof. Dr. Timuçin KODAMAN**
Arş. Gör. Adem Ali İREN***

ÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan güvenlik sorunu olan insanın güvenliğini sağlama arzusunun ortaya çıkarmıştır. Güvenliğin sağlanması öncelikle tehdit unsurlarının saptanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu noktada yine insanlık tarihi kadar eski bir olgu olan terörizmin ve terörizmle mücadelenin ele alınması gerekmektedir. Bugünkü anlamından farklı bir içeriğe sahip olsa da insan güvenliğine tehdit oluşturan terörizm neredeyse ilk insandan günümüze kadar çeşitli dönüşümler yaşayarak varlığını korumuştur. En temel amaç olarak geniş kitleler üzerinde korku ve tedirginlik yayarken aynı zamanda belirli bir konuya da dikkat çekmeyi benimseyen bu tür faaliyetler meydana geldiği toplumlarda güçlü reaksiyon oluşturmuş ve terörizme karşı tedbirlerin alınmasına neden olmuştur. Önceleri askeri önlemler ve istihbarat faaliyetleriyle denetlenerek engellenmeye çalışılan bu eylemler zaman içerisinde hem yapısal hem fiili bazı değişimlere uğrayarak devletler ve bazı güç grupları tarafından rakiplerine karşı kullanılmıştır. Ayrıca terörist eylemlerin dikkat çekmeye çalıştığı siyasi sorunlar tarihteki bazı önemli ayaklanmaların lokomotifini olma görevini de üstlenmiştir. Sürekli değişen siyasi gelişmeler terörist faaliyetlerin ve güvenlik sorunun uluslararasılaşmasına da neden olmuştur. Özellikle soğuk savaş dönemi boyunca farklı iki blokta yer alan devletlerin birbirlerine karşı savaşçı göze alamayırları birbirlerine yönelik terörist saldırıları desteklemelerine yol açmıştır. Bu dönemde insan güvenliği için hayati derecede tehdit unsuru olmanın ötesinde rakip politik güce siyasi mesaj vermeye yönelik terörist eylemler gerçekleştirilmiş ve insan unsuru olabildiğince az hedef alınmıştır. Aynı zamanda, farklı iki blokta yer alan siyasi güçlerin terörist eylemlerdeki müdahaleleri, bu tarz faaliyetlerin kontrolsüz ve kendi başına buyruk olmalarını engellemiştir. Soğuk savaşın bitmesinin ardından iki blok arasında yaşanan gerilimler sona ermiş olmasına rağmen, çeşitli siyasi güçler tarafından kullanılan terörist yapılanmalar ortadan kaybolmamıştır. Aksine şekil değiştirmiş ve güçlenmiş bir halde uluslararası alanda yeniden sahneye çıkmıştır. Bu seferki fark ise terör gruplarının belli bir siyasi gücün kontrolünde olmayıp gelişen teknolojiye son derece istifa edemeleridir. Bu durum da terörist faaliyetleri insan güvenliğini daha çok tehdit eden ve özellikle insanı hedef alan eylemlere yönelmiştir. Ayrıca teknolojiye üst düzeyde faydalanan bu oluşumlar konvansiyonel metotlara karşı bağımsızlık kazanarak farklı taktik ve yöntemlerle klasik anlamdaki güvenlik anlayışını mücadelede etkisizleştirmişlerdir. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yapının teröre ve insan güvenliğini tehdit eden unsurlara bir diğer katkısı da etnik ve din temelli sorunların uluslararası sahnede daha çok yer alması ve bu sorunların terörizme olmasıdır. Dünya coğrafyasının farklı yerlerinde görülen dini veya etnik sorunlara terörün bulaşması hem ulusal hem milletlerarası alanda barışın ve huzurun bozulmasına yol açarak soğuk savaş sonrasında siyasi bir gücün denetim mekanizmasından uzaklaşan ve aynı zamanda kullandığı üst düzey teknoloji sayesinde takip edilemeyen terörist oluşumların etkisiz hale getirilmesi için farklı yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini göstermiştir. Yeni metotlar ise insan haklarının korunması, belirli bir refah düzeyinin

* Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, selimkanat@sdu.edu.tr

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, timucinkodaman@sdu.edu.tr

*** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ademiren@sdu.edu.tr

herkes için sağlanması, tüm hak ve özgürlüklerin herkesçe eşit bir şekilde kullanılması olarak değerlendirilmelidir. Böylece herhangi bir coğrafyadaki bir sorunu lokal ya da global düzeyde terörize edecek unsurlar baştan önlenmiş olacaktır. 21yy'da insani güvenliği sağlamanın ve çeşitli sorunların teröre bulaşmadan çözülmesinin tek makul yolu yukarıda bahsi geçen temel hak ve özgürlüklerin ve standart bir refah seviyesinin herkes için adilce sağlanması olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Terörizm, Uluslararası Güvenlik, İnsani Güvenlik, İnsan Hakları, Uluslararası İlişkiler, Klasik Güvenlik Anlayışı, Terörizmle Mücadele*

Jel Kodları: *N40, F50, F52.*

ABSTRACT

Security problem which is old as human history revealed the desire of providing security of human being. Security protection primarily created a need for determining threatening elements. At that point, it should be dealt with such concepts terrorism and combating terrorism which are also old as human being. Although it is different from current meaning, terrorism creating a threat for human security protects its being from almost first human to today by experiencing some alterations. Activities which are not only aiming at spreading fear and restlessness on large human populations but also stand out some matters have created strong reactions and have caused to be taken precautions against terrorism in societies taking place such movements. These activities which aimed at being prevented by military and intelligence operations gradually changed and used by some states and power groups against enemies. Furthermore, some political issues remarked by terrorists paved the way for some unrests in history. Moreover, constantly changing political developments enabled to internationalize terrorist activities and security problems. Especially states that were part of different blocs during the cold war used terrorist attacks due to the fact that they could not dare to break out a conventional war against one another. During the cold war period terrorist attacks targeted at giving political message rather than threatening human security vitally. Intervention on terrorist activities by different states being part of two blocs hindered to turn those actions into uncontrolled and maverick practices. Even though tensions were over after the cold war, terrorist structures used by several political powers did not disappear. Conversely, terrorism took role in the international area by strengthening and changing shape. Vital difference here is that terrorism is using latest technology and be out of control of a political power, therefore terrorist activities began to target at human by threatening human security. In addition these structures having access most developed technology pacified the old military style by immunizing against conventional methods. Another significant element contributing terror and danger of human security is to emerge religious and ethnic issues in the international area. Moreover these problems are terrorized and caused to disturb peace both national and international level by alienating control of some powers. This shows us that terrorism could not be followed easily because of the fact that it is using high technology, therefore we need a more contemporary methods and strategies to tackle this kind of aggressive bodies. New strategies should be adopted to actualize human rights, to enable a welfare standard for everybody and to use all rights and freedoms fairly. In doing so, any problems in anywhere can be hindered in the beginning without terrorizing. The only reasonable way to provide human security and to solve several problems with no terrorist intervention is to guarantee aforementioned basic rights and freedoms with a standard welfare level.

Keywords: *Terrorism, International Security, Human Security, Human Rights, International Relations, Classic Security Approach, Combating against Terrorism*

Jel Codes: *N40, F50, F52.*

GİRİŞ

Güvenlik üzerine yapılan çalışmaları incelediğimizde göreceğimiz ilk husus, bu çalışmaların çok da köklü olmadıklarıdır. Gerçekten de güvenlik başlığı zaten diğer bilim dallarına göre genç bir bilim dalı olan uluslararası ilişkiler açısından ihmal edilen bir alan olmuştur. Güvenlik yakın tarihlere kadar askeri bir konu olarak değerlendirilmiş ve bu

alandaki çalışmalar daha çok pratiğe yönelik askeri nitelikli çalışmalar olagelmıştır. İlginçtir ki güvenlik konularındaki bu yaklaşım çok da yadırganmamıştır.

Bu şekilde, akademik anlamda, güvenlik çalışmaları büyük oranda Soğuk Savaş dönemi içerisinde başlamıştır. Dolayısıyla bilhassa Soğuk Savaş yıllarında uluslararası ilişkiler alanına hakim yaklaşım olan realizm etkisini güvenlik çalışmalarında da göstermiştir. Aslında bu dönem içinde yüzyıllar boyu var olan güvenlik anlayışı realizm ekseninde kodifiye edilmiştir. Bu şekilde klasik realizmin öngörülerıyla yoğrulup ortaya konan ve klasik güvenlik anlayışı olarak niteleyebileceğimiz bu yaklaşım güvenliğin ulusal düzeyde polis jandarma gibi kolluk kuvvetlerinin marifetiyle, uluslararası alanda ise askeri önlemler yoluyla sağlanacağını savunur. Klasik güvenlik anlayışının konumuz açısından en göze batan öngörüsü ise güvenliği, özgürlük ile dengelenmesi gereken bir kavram olarak ele alınmasıdır. Yani bu yaklaşıma göre güvenlik bir terazinin bir kefesindeyse, özgürlükler de terazinin diğer kefesindedir. Dolayısıyla insanlar eğer daha fazla güvenlik istiyorlarsa sahip oldukları özgürlüklerden fedakârlıkta bulunmaları gereklidir. Geçmişten günümüze, Soğuk Savaş döneminde de dahil olmak üzere devletlerin hükümetlerin halklarından, toplumlarından beledikleri bu şekilde bir denge sistemi içerisinde tercih yapmaları olmuştur.

Ancak Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte bu klasik güvenlik anlayışı yeni tür tehditler karşı karşıya kalmaya başlayınca, bu güvenlik anlayışının bazı noktalarda yetersiz kaldığı ileri sürülmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru artan güvenlik çalışmaları ile birlikte sorgulanmaya başlanan klasik güvenlik anlayışının yanında Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte yeni bir güvenlik anlayışı ve yaklaşımı ortaya konmaya başlanmıştır. Aslında bu yeni yaklaşım Soğuk Savaşın bitimiyle birden bire ortaya çıkmıştır demek konuyu oldukça dar bir açıdan yorumlamak olacaktır. Bu yeni güvenlik yaklaşımı insanı, bireyi güvenliğin odak noktasına koymaktadır. İnsanların güvenlik uğruna hak ve özgürlüklerinden vazgeçmeleri ile ulusal ve ötesinde uluslararası güvenliğin sağlanamayacağı fikrini benimseyen bu yeni yaklaşım güvenliğin sağlanmasında sert güvenlik önlemleri ötesinde yumuşak yani insani güvenlik önlemlerinin de uygulanması ile ancak güvenliğin sağlanabileceğini öngörür. Dolayısıyla bu yeni güvenlik anlayışında güvenlik ve özgürlük bir terazinin ayrı kefelelerinde yer alan ve dengelenmesi gereken iki kavram olarak düşünülmez. Kişilerin, insanların özgürlüklerinin korunması da güvenliğin sağlanması ve ötesinde sürdürülmesinde önemli bir faktördür. Bu yaklaşım altında güvenliğin sağlanması ve hakların, özgürlüklerin korunması bir bütündür. Birbirinden ayrılmaz ve tercih edilmesi gerekmez.

Bu yeni güvenlik anlayışı en büyük sınavlarından birisini de uluslararası terörizm karşısında vermektedir. Bilhassa Soğuk Savaş'ın bitişi ile bir değişim geçiren terörizm 11 Eylül saldırılarından sonra dünya güvenlik gündeminde en ciddi ve yakın tehditler arasında değerlendirilmektedir. Terörizm tabii ki Soğuk Savaşın bitişi ile birden ortaya çıkmış bir olgu değildir. Terörizm tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Ancak Soğuk Savaşın başlangıcı ve bitişi terörizmi önemli şekilde etkilemiştir. Özellikle Soğuk Savaşın bitişi ile terörizm tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar uluslararası güvenliğe karşı önemli bir tehdit haline gelmiştir. Öncelikli olarak bu dönüşümün nasıl gerçekleştiğine kısaca değinmekte fayda olduğuna inanmaktayız. Zira insani güvenlik ile terörizmle mücadele arasındaki önemli bağın ortaya konmasında bu yararlı olacaktır.

1. TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ TERÖRİZM

Terörizm her ne kadar Soğuk Savaş sonrası hortlamış bir canavar gibi değerlendirilse de aslında neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Hatta terörizmin ortaya çıkmasını ilk cinayete yani Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesine kadar götürmek mümkündür (Başeren, 2003: 57). Çünkü en azından teorik açıdan Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi olayında eylem, amaç değil asıl amaca ulaşmak için kullanılan bir araçtır.¹ Bu şekilde terörizmin kökenleri tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır (Laqueur, 1999: 10).

Lakin milattan önceki dönemlerde bugün bildiğimiz anlamda terörist eylemlerden bahsetmek pek de mümkün değildir. Bugün bildiğimiz anlamda yakın şekilde ilk terörist eylemler M.Ö.66–73 yıllarında günümüzde Filistin'in bulunduğu topraklarda. O dönemde bölgede yaşayan Sicariiler, tarihin ilk terör örgütlerinden birisi olarak değerlendirilir (Bal, 2003: 96) . Sicariiler aslındaki Filistin'deki Zealot (Laqueur, 1999: 11)² mücadelesinde yer almış, köktenci Yahudi din adamlarının kurmuş oldukları son derece iyi organize olmuş dini bir mezhepti, üyeleri de genellikle toplumun alt tabaka insanlarından oluşmaktaydı (Turan, 2002: 8). Sicariiler ismi, yani bu radikal dini grubun adı; kullandıkları silahlardan gelmekteydi. Grup, gerçekleştirdikleri şiddet eylemlerinde “sica” adı verilen satıra benzeyen bir tür kısa kalın kılıç kullanırdı (Altuğ, 1995: 27). Bu grubun gerçekleştirdiği eylemleri özel kılan husus ise eylemlerin gerçekleştirilme şekilleriydi. Eylemler genellikle insanların kalabalık oldukları yerlerde ve gündüz saatlerinde gerçekleştiriliyordu (Kanat, 2011: 72-73). Eylemin gerçekleştirildiği kişi çoğunlukla kalabalık içinden rastgele seçilmekteydi. Bu durum modern terörizmi diğer şiddet eylemlerinden ayıran hususun yani eylemlerin sembolik karakterinin tarihte ilk kez ortaya çıkması anlamına gelmekteydi. Yani gerçekleştirilen eylemde kimin öldürüldüğü değil, nasıl vahşice öldürüldüğü ve bunu kaç kişinin izlediği daha önemliydi. Eylemlerde toplum içinde bir korku iklimi yaratmak bu sayede amaçlanan siyasi hedefe ulaşmak ana hedefti.

Tarihel süreç içinde terörizme yeni bir boyut kazandırdığını söyleyebileceğimiz bir diğer grup da 11.yy-13.yy'lar arasında yaşamış “Haşhaşin” lerdir. Haşhaşin sözcüğü “haşhaş çığneyen”, “haşhaş bağımlısı” anlamına gelmektedir (Chaliand ve Blin, 2007: 59). Alamut isimli küçük sayılabilecek bir kalede yaşayan Haşhaşinlerin lideri Hasan Bin Sabbah; uyuşturucu ile kendisine bağladığı iyi örgütlenmiş, tam anlamıyla itaatkar, gizli, disiplinli, küçük bir grubun yürüteceği uzun vadeli bir terör kampanyası ile kendisine siyasi kazanımlar elde etmek istemiştir (Zafer, 1996: 10; Aydın, 2006: 27). Hatta eylem şekilleri nedeni ile Haşhaşin kelimesi, İngilizcede siyasi suikastleri ifade eden “*assassi*” kelimesi haline gelmiştir (Hoffman, 2006: 84). Haşhaşinlerin terörizme o dönemde getirmiş olduğu yenilik ise ilerleyen dönemlerde adeta ayrılmaz bir ikili olacak olan uyuşturucu ile terörizmi birleştirmesi olmuştur (Çakmak, 2008: 18; Combs, 2003: 20).

Tarih öncesi devirler ile ilgili örnekler çoğaltılabilecek olsa da konumuz açısından asıl önem arz eden modern anlamda terörizmin ortaya çıkışı olarak ise Fransız İhtilali kabul edilir (Aktan, 2001: 170). Devrim gerçekleştirildikten sonra kurulan cumhuriyet rejimi içerisinde *Maximillien Robespierre*, ülke yönetiminde etkisinin büyük ölçüde artması ile yeni rejime yönelik çıkan kentlerdeki ayaklanmaları bastırmak üzere askeri birlikler görevlendirilmiştir (Sander, 2002: 164). Bu dönemde icat edilmiş olan giyotin ile rejime karşı oldukları iddia edilen binlerce kişi halkın gözleri önünde idam edilmiştir. (Jaggar,

¹ Kabil ile Habil Hz. Adem'in oğullarıdır. Habil de Kabil de Allah'a birer kurban sunmuşlar, Habil'in kurbanı kabul edilirken, Kabil'in ki kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Kabil, Habil'i öldürmüştür. Tarihteki ilk cinayet bu şekilde ortaya çıkarken bu olay bir bakıma terörün ilk örneği olarak kabul edilebilir.

² Zealot daha sonraki zamanlarda İngilizcede “fanatik, bağnaz kimse” anlamında kullanılmıştır. Bu kelimeye anlam kazandıran Sicariiler, dönemde fanatik bir Yahudi gruptur.

2005: 202) Asıl amacı bu tür acımasız cezalandırma hareketleri ile halk arasında korku yaratılmak istenen bu döneme “terör rejimi” adı verilmiştir. Devrimden sonra 1793-94 yılları arasında yaşanan terör rejimi, 1789 ayaklanmalarını izleyen, kargaşa ve karışıklıklarla dolu anarşi döneminde düzeni sağlamanın bir aracı olarak kabul edilmiştir (Turan, 2002: 10). Bu dönemde terör bugün bildiğimiz anlamının tam tersi bir anlam kazanmış yönetimin doğal ve yararlı bir aracı olarak değerlendirilmiştir. *Maximillian Robespierre*'in “terörsüz erdem, acizdir; erdemsiz terör, zararlıdır” sözleri, dönem içerisinde teröre nasıl bir anlam yüklediğini örnekler niteliktedir (Herbst, 2003: 164; Güzel, 2002: 7) . Burada erdemden kasıt aslında cumhuriyet rejimi yani halkın idaresidir. Bu şekilde terör aslında ilk kez bilinçli bir politikanın aracı olarak sistematik şekilde devlet idaresinin bir aracı olarak kullanılmıştır. Dönemde terör devlet düzeninin sağlanmasında meşru bir araçtır. İlerleyen dönemlerde terörizm bir yandan otoriteye karşı mücadele edenlerin kullandıkları bir silah diğer yandan da hakimiyetini güçlendirmek, siyasi muhalefeti sindirmek maksadıyla otoritenin kullandığı bir araç haline gelmiştir.

Fransız devrimi sonrasında ortaya çıkan Avrupa uyumu içerisinde belli oranda kontrol altında tutulan şiddet hareketleri, yüzyılın sonlarına doğru bu uyumun sarsılması ile artış göstermiştir. 19yy'ın sonlarına doğru terörizm bilhassa anarşist hareketlerin kullandığı önemli bir yöntem haline gelmiştir. Bu şekilde terörizmi eylemlerine hizmet için bir araç olarak kullanan Rusya'da çarlık yönetimi ile mücadele etmek amacı ile 1878'de küçük bir grup tarafından kurulan *Narodnaya Volya* (Halkın İradesi) olmuştur (Wardlaw, 1989: 19). *Narodnaya Volya*, Rus halkının kendince o dönemki cehaletini ortadan kaldırmak adına şiddeti; davasına ilgi çekmek ve insanları bilgilendirmek için kullanmışlardır. Terörizm yoluyla uygulanan şiddet siyasal bilinçten yoksun toplumu korku yoluyla eğitmeyi ve yönlendirmeyi amaçlıyordu. Örgüt bunun için rasgele şiddet uygulamak yerine eylemlerinin sembolik olması yöntemini benimsemiştir.

Benzer şekilde bu dönemde terörizm komünizmin egemen kılınmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir. Buna göre burjuva devletini bastırıp, yerine proleter devletini geçirmek ancak şiddete dayalı bir devrimle mümkündür (Lenin, 2009: 19) . Terör bu dönemde Marx'ın ifadesi ile “devrimin ana lokomotifidir”dir (Bal, 2003: 51). Soğuk Savaş döneminde sosyalist blogun terörizme verdiği desteğin temelleri bu fikirlerle atılmıştır. Hatta kültürümüzde bir dönem anarşist ile terörist kelimelerinin birbiri yerine kullanılması pratikte bu dönemin bıraktığı bir mirastır (Gönül, 2003: 164) ³

20.yy'ın ilk yarısında ise dünya, devlet terörizminin en şiddetli ve sistematik uygulamalarına şahit olmuştur. Bu dönemde terörizm, faşist ve nasyonel-sosyalist hükümetlerinde ülkenin yönetimini elinde bulunduran siyasi partilerin emriyle gerçekleştirilen ve partinin hizmetindeki bir araç haline gelmiştir (Turan, 2002: 16). Bu hükümetler, ülkelerinde korku ve baskıya dayanan bir sistem oluşturmuşlardır. Terörizm buralarda devlet düşmanı olarak nitelendirilen toplumun muhalif kesimine baskı uygulamanın ve yıldırmanın bir aracı haline gelmiştir (Hoffman, 2006: 12). Hitler rejiminde Gobbels'in “sokağa hakim olan devlete hakim olur” fikrini takip eden yaklaşımla, “terör odaklarını kontrol eden, dünyayı kontrol eder” ilkesinden hareketle terörizmi kendi siyasal amaçları için kullanmışlardır (Caşın, 2008: 164). Bunun ötesinde Hitler Almanya'sında terör, sadece kurulmak istenen rejime muhalif olanlara yönelmemiştir. Hitlerin kurmaya çalıştığı sisteme bağlılıklarını göstermiş olsalar dahi, sırf ırkçı ve dini nedenlerle Yahudilere, Çingenelere de yönelmiştir (Güzel, 2002: 10). Savaştan

³ Aslında anarşizm ile terörizm kelimelerinin bir kullanımları Fransız Devrimi sonrasında kadar dayandırılabilir. Jakoben rejimini deviren Direktuar yönetimi daha sonra Jakoben'lerle alay ederken anarşist kelimesini kullanmıştır.

önce başlayan Hitler terörizmi savaş sırasında da devam etmiş ve milyonlarca insan sadece inanışları ya da ırkları nedeni ile katledilmiştir. Tahminlere göre Nazi Almanyası döneminde beş ila altı milyon Yahudi öldürülmüştür (Holocaust, 2001: ivx)

Ancak terörizm asıl büyük dönüşümünü 20.yy'ın ikinci yarısında, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşamıştır. Savaşın akabinde oluşan iki blok ve bu bloklar arasında kurulan nükleer denge sıcak savaş devletler arası ilişkilerde bir alternatif olmaktan çıkarmıştır. Diğer bir deyişle Soğuk Savaş ve oluşan nükleer denge yaşanacak bir topyekün savaşın muhtemel sonuçlarını ağırlaştırmış ve süper güçler olarak hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Sovyet Rusya böylesi bir savaş durumundan mümkün mertebe kaçınmışlardır. Bu şekilde genel savaşın bir seçenek olmaktan çıkması terörizmi, bu dönemde devletlerin düşman olarak niteledikleri devletleri zayıflatmak ya da kendi saflarına çekmek adına kullandıkları siyasetin kirliliği bir aracı haline getirmiştir. Diğer bir deyişle bu dönemde terörizm iki blok açısından karşılıklı ya da iki bloktan bağımsız kalmak isteyen ülkelere yönelik olarak kullanılmıştır. Blok devletleri terörizmi bu bağımsız kalmak isteyen devletleri istedikleri politikalara uymaya zorlamak amacıyla zaman zaman kullanmışlardır. Bu dönemde terörizm adeta işbirlikçi, taşeron veya kiralık örgütlerin faaliyetlerinin söz konusu olduğu bir savaş biçimine dönüşmüştür. (Bal, 2003, 51).

Dolayısıyla bu ortam içerisinde terörizmin bir önceki dönemde görüldüğü şekilden, yani devlet terörizmi halinden sıyrılıp, devlet destekli terörizm şeklini kazanmıştır (Kanat, 2011: 88). Çünkü bu dönemde her iki kutuptaki devletlerin de temel kaygıları öncelikle kendi içlerinde ve tabii ki bloklarında düzeni ve itaati sağlamak, bunun ardından da karşı bloğun kendi etki sahalarında karışıklıklar çıkarmalarını engellemek ve en son olarak da karşı tarafa etki etmek olmuştur (Çakmak(b), 2008: 37). Bu durum da devletlerin, Soğuk Savaş boyunca, terörizme karşı yaklaşımlarının hukuki ya da etik değerlere bağlı olmadan, duruma-yere göre şekillenmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bunların yanında dönem içerisinde terörizm, sömürgeci devletlere karşı bağımsızlık mücadelesi veren sömürge devletlerinin elinde tam bağımsızlık yolunda kullandıkları en geçerli araçlardan birisi haline gelmiştir. Bilhassa 1950'li yıllarda başlayıp 60'ların başında sona eren Cezayir'in Fransa'dan bağımsızlığını kazanması sürecinde terörün geçerli bir yöntem olduğunun kanıtlandığının iddia edilmesi ve bunun haricinde pek çok radikal solcu grubun devrim gerçekleştirmek yolunda yasadışı şiddet kullanımını makul bir alternatif olarak görmeye başlaması neticesinde, terörizm daha yaygın olarak başvurulan siyasi bir mücadele aracı haline gelmiştir (Arıboğan, 1998: 452).

Bu durumun en tipik örneklerinden birisi Filistin Kurtuluş Örgütüne bağlı olarak eylemler gerçekleştiren Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, on mürettebat, otuzsekiz yolcu taşıyan bir Boeing 707 tipi yolcu uçağını kaçırmasıdır. Rehin alınan insanların serbest bırakmaları için Cezayir'de uzun pazarlıklar yapılmıştır. Bu olay; kendisinden sonra gerçekleştirilen terörist eylemlerin tipolojisini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu olay uluslararası terörist saldırıların başlangıcı ve modern uluslararası terörizmin miladı olarak kabul edilmiştir (Trends in Terrorism). Zira eylem dinamikleri itibariyle uluslararası olduğu gibi, aynı zamanda neticeleri itibariyle pek çok devleti etkileyen uluslararası bir eylem özelliğindedir.

İlerleyen yıllarda Vietnam Savaşıma olan karşıtlık, Marxist-Leninist- Maoist siyasi öngörüler doğrultusunda hareket eden ve kendilerine göre tam bir sosyal adaleti sağlamaya çalışan, Avrupa'da, Latin Amerika'da ve Birleşik Devletler'de siyasi kaçırımlar, suikastler ve bombalamalar gerçekleştiren "yeni solcu" terörizmin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Shughart, 2006: 21). Benzer şekilde Hoffman da Soğuk Savaş boyunca tüm terörist grupların şu yada bu şekilde Marksist-Leninist ideoloji temelli devrimci sol gruplar olduğunu düşünmektedir (Hoffman, 2006: 85). Bunun nedeni aslında terörü ne sebeple

gerçekleştiriyor olursa olsun her örgütün parasal, lojistik, moral destek için Sovyetlere sempatik görünme isteğidir. Çünkü Batı blokunda yer alan devletlere karşı girişilen bu tarz terör hareketlerine Doğu bloku devletleri kendi çıkarları gereği belli oranda destek vermişlerdir. Buna karşılık olarak, Batılı devletler de müttefiklerinin kendi ülkelerinde bu tür terörist örgütler ile mücadele ederken aldıkları anti-demokratik önlemlere göz yummuştur. Bu da dönemde devlet terörizminin belli ölçülerde maruz görülmesi anlamına gelmektedir. Dönemde dünya çapında devlet idaresinde işkenceyi kullanan devletlerin %74'ü Batı blokunda yer alan devletlerdir, bu devletler güçlerini artırmaları ve sürdürmeleri için askeri ve diğer şekillerde destek almışlardır. Bu şekilde dönem içerisinde devlet terörünün küresel manada yükselişi aslında Birleşik Devletler'in Sovyet Rusya ve kominizmle mücadele politikasının bir sonucudur (Sluka, 1999: 8).

Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde terörizm de devlet politikalarının adeta bir uzantısı gibidir. Bu tehditle mücadele de, dönemde, güvenliğin sağlanmasında devleti esas alan bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Bu güvenlik anlayışının terörizmle mücadeledeki başarısı ise Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte günden güne azalacaktır. Lakin buna geçmeden önce bu döneme hakim güvenlik anlayışından söz etmek gerektiği kanısındayız.

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ GÜVENLİK VE TERÖRİZMLE MÜCADELE ANLAYIŞI

Güvenliğin sağlanmasında, güvenliğin merkezine, odak noktaya devletin güvenliğini koyan anlayışa “klasik güvenlik” anlayışı diyebiliriz. Bu anlayış devletin tek aktör olduğu uluslararası sistemde düşmana karşı vatanın savunulması mantığına dayanır. Soğuk Savaş dönemine hâkim genel güvenlik yaklaşımı da budur. Fakat bu anlayışı açıklamaya başlamadan önce güvenlikten denildiğinde neyin anlaşılması gerektiğine kısaca değinmek gereklidir.

Öncelikle güvenlik kavramının kısaca ve genel bir şekilde tanımlayacak olursak diyebiliriz ki güvenlik, kişinin korkusuzca yaşamını sürdürebilmesini ifade eder. Bu bağlamda insanın olağan tehditlerden ve planlanmayan kayıplardan korunması anlamına gelir (Ergil, 2001: 117). Bunun ötesinde kişinin uygun şartlarda yaşamını sürdürmesi ve refahının sağlanması da tanım kapsamına dahil edilebilir (Bozkurt ve Kanat, 2007: 59). Güvenlik insanın en doğal ihtiyaçları arasında sayılabilir. Öyle ki Maslow'a göre güvenlik beslenme, uyuma, boşaltım gibi kişinin fiziksel ihtiyaçları olarak nitelenebilecek ihtiyaçlardan hemen sonra gelir (Maslow, 1943: 377). Ona göre uygulamada neredeyse her şey güvenlikten daha az önemli görülmektedir hatta güvenlik, çoğu durumda psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlardan daha önemlidir. Çünkü kişi güvensiz bir ortamda yaşamaktansa güvenli bir ortamda yalnız yaşamayı tercih eder. Zira fiziksel güvenliğin eksikliği, insanlarda başta psikolojik olmak üzere pek çok hastalığa yol açabilir (Şuer, 2005: 205). Diğer bir söylemle kişi vücudunun asgari biyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kendi güvenliğini sağlamaya çalışır.

Konuya uluslararası ilişkiler açısından bakacak olursak diyebiliriz ki güvenlik entelektüel ve akademik açıdan son on yıllara kadar ihmal edilmiş bir kavramdır (Baldwin, 2003: 9-10). Buzan da, benzer şekilde, güvenliği; “az gelişmiş” bir kavram olarak değerlendirmektedir (Buzan, 1991: 1). Buzan bu durumu üç nedene bağlar. Bu nedenlerden ilki güvenlik kavramının analizler geliştirmek için çok karmaşık olduğu gerçeğidir. Bu karmaşıklık aslında güvenlik kavramının subjektif doğasından kaynaklanır. Zira Arnold Wolfers güvenliği; “objektif” ve “subjektif” güvenlik olarak ikiye ayırmaktadır. Buna göre objektif güvenlik, ilgili alanda somut olarak herhangi bir tehdidin olmaması durumudur. Subjektif güvenlik ise herhangi bir tehlike beklentisinin olmadığı yani korku yaşanmayan

durumdur (Baylis ve Smith, 2001: 225). Güvenlikten söz ederken de ikisinden birden söz ederiz. Yani güvenlik bu anlamda kabaca, tehlikenin olmadığı ya da olabildiğince az olduğu (objektif güvenlik) ya da tehlike şüphesinin olmadığı ya da kişide korku yaratmayacak kadar az olduğu (sübjektif güvenlik) durumdur (Çakmak, 2003: 26). İkinci olarak ise dönemin uluslararası ilişkiler alanındaki hakim anlayış olan realizm Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenliğin daha çok pratikteki alanlarına yoğunlaşarak, kavramsal boyutlarını ihmal etme eğiliminde olmuştur (Zelikow, 2003: 20). Bu çerçevede dönemin güvenlik soruları Sovyet tehdidi büyüyor mu? Stratejik denge nedir? gibi sorular olmuştur. Böylece 1950’lerin ortalarından beri uluslararası politikanın baskın bir dalı güvenlik olmasına rağmen terimin kavramsal boyutları göz ardı edilmiştir (Booth, 1997: 55; Walt, 2003: 75). Kavramın ihmaline ilişkin son neden ise devlet politikası belirleyicilerinin, güvenlik kavramındaki sembolik muğlaklığı yararlı bulmalarıdır (Ataöv, 2003: 21; Fisk, 2001: 211). Zira realist açıdan bu tarz bir muğlaklık yararlıdır. Bilhassa realist yaklaşımda devletler “ulusal güvenlik”, açıklanması gereken eylemleri ve politikaları meşrulaştırıp halkın kabul etmesinin sağlanması için kullanılmaya gelmiştir (Buzan, 1991: 11). Uluslararası terörizmle mücadele de bu muğlaklıktan nasibini almıştır. Her devlet terörü kendisine göre dar bir çerçevede tanımlamış, ve kendisine göre bir mücadele stratejisi benimsemiştir. Bu da terörizmle uluslararası mücadelenin önünü adeta tıkamıştır.

Bu nedenlerle güvenlik alanındaki ilk teorik çalışmalar, konuyu oldukça dar bir yaklaşımla ele almışlardır. Yapılan çalışmalar, döneme hakim anlayış olan realist (siyasal gerçekçi) gelenekten hareketle, ekseriyetle uluslararası gerilimin askeri olmayan kaynaklarını önemsememeye ve sadece askeri dengeler üzerine odaklanmaya eğilimli olmuştur (Walt, 2003: 77). Oysa kavramsal ve teorik anlamda güvenliğin; devlet davranışlarının özünü, nihai ve temel amacını oluşturduğu bir gerçektir (Evans ve Newnham, 1998: 490). Bu bağlamda insanlık tarihi bir anlamda güvenlik tarihi olarak düşünülebilir (Karabulut, 2011: 39). Gerçekten güvenlik insan yaşamının öyle ayrılmaz bir parçasıdır ki doğrudan doğruya uluslararası güvenlik kavramı ile ilgisi olmayan düşünürlerin bile kafalarında oluşturdukları bir “barış plan”ları vardır (Knight ve Yamashita, 1993: 284-285).

Peki bu güvenlik yaklaşımı neler öngörmektedir? Bu öngörülerin terörizmle mücadeleye yansımaları neler olmuştur? Bu sorulara cevap vermek için öncelikli olarak diyebiliriz ki dönemde terörizmle mücadele konusunda da benimsenen klasik güvenlik bazı çalışmalarda “sert güvenlik” olarak da nitelenmiştir. Bu güvenlik anlayışını kabaca bir ifade ile “asayişin temini” olarak tanımlamak mümkündür (Bozkurt ve Kanat, 2007: 62). Konumuz itibarıyla ulusal ve uluslararası güvenlik boyutu ile ele aldığımızda klasik güvenlik üç unsurla karakterize edilebilir: askeri tehditler ve güçlü mukavemet gereği; statüko eğilimli olması; devletleri merkez olarak alması (Booth, 1997: 58).

Bu güvenlik anlayışı devletler tarafından Soğuk Savaş döneminin hemen hemen genelinde benimsenmiştir. Lakin bu durum klasik güvenlik anlayışının Soğuk Savaş döneminde ortaya çıktığı anlamına gelmemelidir. Zira bu anlayış ilkçağlardan itibaren devletlerin güvenlik politikalarına hakim olan, güvenlik denildiğinde insanların ilk akıllarına gelen anlayıştır. Soğuk Savaş dönemi ise bu anlayışın öngörülerinin netleşmesi ve kodifiye edilmesi açısından ayrı bir önem taşır.

Bu güvenlik anlayışı üç önemli öngörüye sahiptir. Bunlardan ilki uluslararası güvenliğin temel aktörünün sadece devletler olduğu inancıdır. Bu durum bu anlayışın devlet merkezli olması olarak formüle edilebilir. Bu anlayışa göre tehditler başka devletlerden, sınırların ötesinden gelir. Bunun ötesinde bu tehditlere karşı güvenliği sağlamak görevi de ilgili devlete aittir. Bu asli görev başka bir otoriteye devredilemediği gibi, paylaşılmaz da. Dolayısıyla bu anlayış terörist örgütleri uluslararası güvenliğin bir tarafı olarak

değerlendirmez. Terörist örgütler dönemde dış güvenlikten ziyade iç güvenliğe yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir.

İkinci olarak bu güvenlik anlayışında ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin büyük oranda başka devletlerin ordularından geleceği varsayılır. Yani devletin güvenliğine yönelik tehditler askeridir. Asker kaynaklıdır, askeri yöntemlerle meydana gelir yada getirilir ve yine askeri yöntem ve araçlarla önlenmeleri gerekir. Bu anlayışın bir sonucu olarak dönemin güvenlik anlayışının dayandığı temel nokta “ne kadar büyük ve güçlü ordu o kadar güvenlik” anlayışıdır. Bu güvenlik anlayışımızda güvenlik askeri güç ile birlikte düşünülen bir kavramdır (Booth, 1997: 57; Buzan, 1991: 299). Bu klasik güvenlik anlayışı içerisinde devletlerin bitmek bilmeyen bir açlık ile bilhassa askeri güç peşinde koşmalarının esas nedenlerinden birisi de güvenlik ikilemi gerçeğidir. Bu güvenlik yaklaşımı içerisinde güvenlik ikilemi, anarşik uluslararası yapının doğal bir sonucudur ve bu durum engellenemez bir gerçekliktir (Goldstein, 2004: 91). Kavram ilk kez 1951’de John Herz tarafından ortaya atılmıştır (Herz, 1951). Aynı yıl tarihçi Herbert Butterfield “*History and Human Relations*” adlı eserinde güvenlik ikilemi durumunu “mutlak açmaz ve indirgenemez ikilem” olarak değerlendirmiştir (Butterfield, 1951:19). “*Political Realism and Political Idealism*” adlı eserinde ise Herz; devletlerin kendi güvenlikleri için silahlanmalarının, başka devletlerin güvensizlikleri anlamına geleceğini vurgulamıştır (Lamborn ve Lepgold, 2003: 228). Kavram kabaca şu şekilde açıklanabilir; bir devlet, sadece kendisini güvende hissetmemesinden dolayı kendi güvenliğini temin etmek amacıyla silahlanabilir. Bu teknik olarak saldırgan değil aksine devletin kendi güvenliğini sağlamak için yaptığı bir harekettir. Ancak böyle bir durumda yani bir devletin kendi güvenliğini temin etmek amacı ile silahlanması durumunda başka devletler kendilerini güvensiz hissedeceklerdir. Bu durumda bu devletler de kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla bu güvensizlik hissi ve güven ortamının sağlanması için girişilen politikalar yalnızca bir olguya hizmet eder o da “güvensizlik”tir. Bu durumu Henry Kissinger da “devletin tam güvenliğe ulaşması başka bir ülkenin güvensizliği anlamına gelebilir” sözleriyle özetlemektedir (Nelson, 1998: 38-39). Terörizmle mücadele konusunda da dönem içerisinde bu fikre bağlı kalınmıştır. Bu dönemde terörizmle mücadele büyük oranda askerlerin ve ordunun işidir. Terörist olarak nitelendirilen gruplar tıpkı düşman bir ülkenin ordusu gibi değerlendirilir ve bu mücadele askeri yöntem ve taktiklerle gerçekleştirilir. Teröristler de paralı askerler gibi profesyonellerdir.

Buna bağlı olarak klasik güvenlik anlayışının üçüncü öngörüsü ise, içerisinde devletlerin askeri harcamalarının milli gelir içerisinde büyük bir pay tutmasıdır. Zira bu anlayışa göre ordunun güçlü, kalabalık ve modern tutulması ulusal güvenliğin en önemli önceliğidir. Zira askeri güce sahip olmak sadece savaş olması durumunda galip gelebilmek için değil aynı zamanda düşmanların caydırılması için gereklidir. Askeri anlamda güçsüzleşmek düşmanları cesaretlendirdiği gibi dostların da azalmasına yol açacaktır. Zira böylesi bir durumda “bandwagoning” yani güçlüyü sürü liderini takip etme davranışı ilgili yani takip eden devletler tarafından terk edilecektir (Walt, 1985: 4-8).⁴ Dolayısıyla askeri güç devletlerin güvenliği için olduğu kadar ve dostane ilişkileri açısından önemlidir. Machiavelli’nin deyişiyle ordu güçlüyse devletlerin düşmanları az, dostları fazla olacaktır (Machiavelli, 2010: 5-15). Bu dönemde terörizmle de hakim anlayıştır. Zira terörizmle mücadelede ne kadar güçlü modern bir ordu o kadar caydırıcılık anlayışı hakimdir. Ordunun gücü, sahip olduğu askeri teknoloji mümkün merteye gözler önüne serilir.

⁴ Bandwagoning “sürüye uyma” davranışı olarak da nitelendirilen bir harekettir. Çok genel bir tanımla uluslararası alanda devletler güçlenen bir devlete karşı güçlenerek ya da ittifak kurarak güçte denge sağlamaya çalışmak yerine güçlünün yanında yer alarak bir takım kazanımlar elde etmeye çalışırlar.

Terörizmle mücadeledeki başarı sadece ele geçirilen ya da öldürülen terörist sayısı ile ölçülür.

Görülmektedir ki genel bir ifadeyle, klasik güvenlik anlayışı tehditleri ve buna karşı güvenliği oluşturulmasını dar ve daha doğrusu askeri çerçevede yorumlamaktadır. Ulusal güvenliğe yönelik tehditler büyük oranda düşman olarak nitelenen devletlerden gelir ve çoğunlukla askeri niteliklidir. Bunlara karşı alınacak önlemlerin en etkilisi de kalabalık, güçlü, etkin bir ordudur. Devletler açısından, doğrudan kendi ulusal güvenliklerini tehdit etmeyen konular, devletin ilgi alanı içerisine girmez. Örneğin Afrika ülkelerini etkisi altına alan bir salgın hastalık, Avrupa devletlerinin ilgi alanına girmez. Bu tip bir konuya müdahil olmak devletlerin çıkarına olacaksa müdahil olunmalı yoksa ne çeşit bir tehdit söz konusu olursa olsun sorunun tarafı olunmamalıdır (Kanat, 2011: 132). Terörizm açısından da benzer bir eğilim döneme hakimdir. Buna göre terörizm her devletin kendi iç sorunudur ve öyle de kalmalıdır. Terörizmle uluslararası mücadele ya da terörizmle mücadele eden başka devletlere yardım fikri dönemin güvenlik anlayışı ile örtüşmez.

Ancak Soğuk Savaşın bitişi güvenliğin kapsamını etkilediği kadar terörizmi de etkilemiştir. Yeni dönemle birlikte terörizm eskisine oranla çok daha farklı bir hale bürünmüştür. Günümüzde uluslararası güvenlik tehditlerinin en önde gelenlerinden birisi olarak artık uluslararası terörizmdir. Peki uluslararası güvenliğe yönelik böylesi bir tehdit haline gelirken terörizmde neler değişmiştir? Buna bağlı olarak güvenlikteki dönüşüm nasıl olmuştur yada olmalıdır? Bu sorulara öncelikli olarak terörizmdeki değişikliği açıklamaya çalışacak cevap vermek yerinde olacaktır.

3. TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ VE SOĞUK SAVAŞ SONRASI TERÖRİZM

Soğuk Savaş dönemi boyunca terörizm blok devletlerinin adeta birbirlerine karşı kullanıkları bir araç konumundadır. Dolayısıyla bu durum Soğuk Savaş döneminde terörizmin bir şekilde devletlerin güdümünde ya da en azından kontrollerinde olması sonucunu doğurmuştur. Bu devletlerden Sovyetlerin dağılması uluslararası sistemin genelinde olduğu gibi uluslararası terörizmde de bir takım değişikliklerin olması neticesini beraberinde getirmiştir. Bu şekilde terörizm son büyük değişimini Soğuk Savaş döneminin bitimi ile birlikte yaşamıştır diyebiliriz. Sovyet Rusya'nın dağılması ile sona eren Soğuk Savaş sonrasında uluslararası alanda yaşanan köklü dönüşümler ile uluslararası terörizm de yeni boyutlar kazanmıştır. Rusya'nın dağılması ile devletlerin terörizme verdikleri destek görece şekilde azalmıştır. Desteğin azalması tabii terörü yaratadan sorunların çözüme kavuşması anlamına gelmemiştir. Kökenleri çok eskilere dayanan bu tip etnik ve dini sorunlar yeni dönemde Soğuk Savaşın kendilerine koymuş olduğu kurallardan azade olmuşlardır. Yani yeni dönemde ideolojik unsurun hem gene olarak uluslararası ilişkilerde hem de terörizmde önemini yitirmesi ile radikal milliyetçi ve etnik, kökten dinci gruplar, etnik, dini ve sosyal hakların yeniden dağıtılması için mücadele etmeye devam etmektedirler (George ve Watson, 2002: 189).

Bu şekilde Soğuk Savaş sonrası etkisini giderek artan oranda hissettiren yeni terörizmin özelliklerinden ilki ideolojik boyutunun ortadan kalkmasıdır. İdeolojik unsurla kastedilen şey ise, Soğuk Savaş döneminde terörist eylemlerin altında yatan sol eğilimli, devrimci destektir. terörist hareketlere ister istemez ideolojik bir boyut kazandırmıştır. Dönemde ister dini ister etnik temelli olsun terör örgütleri destek aldıkları ideolojinin, öngörülerini doğrultusunda hareket etmişlerdir ya da en azından öyle görünmüşlerdir. Bu destek de ekseriyetle devrimci, sol ideolojiden gelmiştir. Bu çerçevede bu dönemde kurulan örgütler tam anlamıyla benimsememiş olmasalar da çıkarları gereği sol ve devrimci

söylemleri kullanmışlardır (Bal, 2003: 162; Ersever, 1993: 73). Bu şekilde bilhassa Batlı demokrasilerde otoriteye karşı gerçekleştirilen terörist eylemler genel anlamda Doğu Bloku, özel anlamda ise Sovyetlerin bilgisi dahilinde olmuştur. Ancak Sovyet Rusya'nın çökmesi, Doğu blokunun dağılması ile Soğuk Savaşın sona ermesi terörist hareketlerin adeta zincirlerinden boşanması sonucunu doğurmuştur. Soğuk Savaş sonrası herhangi bir devletin ya da ideolojinin desteğini almayan terörizm artık çok daha yıkıcı ve kuralsız ve kontrol edilemez hale gelmiştir. Bu durum da yeni dönemde terörizmle mücadelenin eskisine nazaran daha farklı olması gerekliliğini doğurmaktadır.

Öyle ki bu yıkıcılık terörist eylemlerde gün geçtikçe artmaktadır. Yeni terörizmde eylemlerin sembolikliği devam etmekle birlikte “ne kadar çok ölü sayısı o kadar başarılı eylem” mantığı hakim anlayış haline gelmeye başlamıştır. Oysa Soğuk Savaş döneminde genel anlayış eylemlerin sembolikliğine özen gösterilmesidir. Bu anlayış çerçevesinde terör örgütleri eylemlerinde en fazla ses getirecek hedefleri seçerlerken, genellikle en az sayıda insanın yaşamını kaybetmesini amaçlamışlardır (Arquilla vd., 1999: 68). Eski terörizmin amacı; sembolik eylemlerle en az zarar verip, davaya mümkün olan en fazla ilgiyi çekmektir. Bu amaç emir-komuta sistemi içerisinde sıkı bir şekilde denetlenmekteydi (Turan, 2002: 41). Soğuk Savaşın bitişi ile bu durum ortadan kalkınca eylemlerin arkasındaki motivasyon semboliklikten uzaklaşıp daha fazla insanın hayatını kaybetmesini hedefleyen rasgele şiddete yakınlaşmıştır. Amacın zarar vermek olduğunu, teröristlerin eylemlerini gerçekleştirdikten sonra eylemleri üstlenmemelerinden ya da geç üstlenmelerinden de anlamak mümkündür (Laçiner, 2001: 42; Arquilla vd., 1999: 70). Amacı daha çok zarar vermek olan yeni terörizmle mücadelenin, devletlerin güvenlik ajandalarında öncelikler sıralamasında üst sıralara ilerlemesine yol açmaktadır. Diyebiliriz ki terörizmle mücadele dünya genelinde hiç günümüzdeki kadar devletlerin güvenlik gündemini meşgul etmemiştir.

Bu şekilde eylemlerin altına yatan motivasyonun değişmesi eylemlerde kullanılan yöntemlerin, araçların değişmesini beraberinde getirmiştir. Yeni terörizmin bir diğer özelliği kullanılan silahların konvansiyonlardan nükleere, tahribat gücü düşük silahlardan ya da bombalardan, ağır silahlara-kitle imha silahlarına, biyolojik silahlara doğru değişim içerisinde olmasıdır (Purtaş, 2002: 30). Daha çok insan öldürmek, bu şekilde öncelikli amaç haline gelince terörizm eylemlerinde daha ölümcül, yıkıcı silahları kullanılmaya başlanmıştır. Oysa eski terörizmde örgütler eylemlerinde genellikle kitle imha silahlarını kullanmamışlardır. Soğuk Savaş döneminde kitle imha silahlarına ulaşmanın güçlüğünün ötesinde bu tercih altında başka faktörler de vardır. Geçmişte teröristler kullanımları açısından teknik bir ustalık gerektiren kitle imha silahlarını tercih edemiyorlardı. Ayrıca hiyerarşik bir örgütlenme teröristlerin eylem özgürlüklerinin önünde önemli bir kontrol mekanizmasıydı. Siyasi çıkarlar ve ayrıcalıklar elde ederek davalarında başarıya ulaşmak isteyen komuta sınıfı eylemlerde kitle imha silahları kullanılmasına izin vermedikleri gibi bu silahların kullanılmasından sonra tüm uluslararası sistemin düşmanlığını kazanmak istemiyorlardı (Hoffman, 2000: 7). Ancak yeni dönemde topyekün sisteme düşman anlayış, terörist eylemlerde can kayıplarının önemli oranda artması sonucunu doğurmuştur (Turan, 2002: 58).

Bunun ötesinde yeni dönemde terörizm tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar teknolojiden faydalanır durumdadır. Modern teknolojiye kısa süre içinde yaşanan başdöndürücü gelişme ve bu teknolojik yenilikler teröristleri yeni imkânlar, hedefler ve silahlarla donatmaktadır (Elfstrom, 1998: 125-126). Bilhassa 90ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile silahlara, savaş teknolojilerine ve özellikle kitle imha silahlarına daha kolay ulaşabilme imkanı teröristleri eskiden olduğundan daha tehlikeli konuma yükseltmiştir. Yeni dönem ile birlikte terörizm, sıradan vatandaşlardan devlet başkanlarına

kadar toplumun her kesimini etkileyen uluslararası bir olgu haline gelmiştir (George ve Watson, 2002: 190). Örneğin Dünya Ticaret Merkezine 1993'te gerçekleştirilen saldırıda teröristler kimyasal ve biyolojik gaz kullanarak insan ölümlerini arttırmayı, aynı anda gerçekleştirilecekleri bombalama eylemi ile kulelerden birisini diğerinin üzerine yıkmayı planlamışlardır (Turan, 2002: 59), benzer şekilde 1995'te Tokyo metrosunda sinir gazı saldırısında bulunan dini bir fraksiyon olan Aum Shrinko 3000'den fazla kişinin ölümünden dönmeye 12 kişinin de ölmesine neden olmuştur. Oklahoma bombacısı, 1995'te Federal binayı bombalayarak 168 kişinin ölümüne neden olmuştur (Olson, 1999: 513-514). Tüm bunların yanında artık teröristler internet üzerinden hackerlar vasıtasıyla devletlere ve toplumlara koltuklarından kalkmadan bile zarar verebilmektedirler. Yeni terörizmde silahlar artık sadece bombalar ya da tüfekler değildir, aynı zamanda bilgisayarlar, biyolojik çözümlerdir. Bu durumda terörizmle mücadelenin çok daha geniş bir sahada yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Terörizmin bu şekilde değişmesi onu, çağımızın en büyük güvenlik tehdidi haline getirmiştir. Artık eylemler eskisinden daha zor tahmin edilebilir, daha çok daha yıkıcı bir hal almıştır. Bu kapsamda modern teknolojiyi de kullanan terörizm, eylemler için gerekli olan eğitimi, silahları (Arıboğan, 1998: 454) ve ya operasyonel bilgiyi (Gercke, 2012; Nationalgeographic, 2012) geçmişe oranla çok daha rahat bir şekilde elde edilmektedir. Zira cep telefonu, uydu telefonu, gps cihazları, elektronik posta, sosyal medya iletişim kanalları gibi, dünyada yüz binlerce insanın her gün onlarca kez kullandığı kitle iletişim ve etkileşim araçlarını kullanan bu örgütlerin kendi içlerindeki iletişimin denetlenebilmesi, engellenmesi, istihbarat elde edilmesi eskisine oranla son derece güçtür. Tüm teknolojik üstünlüğüne, istihbarat yeteneğine karşı ABD'nin dünyanın en çok aranan teröristi Usama Bin Ladin'i 2001 saldırılarından, ancak on yıl sonra ele geçirebilmiş olması bunun bir göstergesidir (CNNTurk, 2015)

Tüm bu faktörlerin ötesinde yeni terörizmi eskiden olduğundan çok daha öngörülemez ve önlemez yapan hususlardan bir tanesi de örgütsel yapısında meydana gelen değişikliklerdir. Örgütler Soğuk Savaş döneminde katı hiyerarşik bir şekilde yapılanırlarken, günümüzde örgütler çok daha esnek yapıdadırlar (Çitlioğlu, 2005). Daha küçük -hücre tipi- yapılarla örgütlenen ve mensuplarının sayıları ile eylem kapasiteleri sınırlı terör örgütleri, yeni dönemde birlikte, neredeyse "küreselleşmenin ruhuna uygun olarak", küresel ağlara sahip hale gelmişlerdir. Teknolojik ilerleme ile birlikte artan iletişim ve kolaylaşan bilgi toplama olanakları, terörist örgütlerin daha gevşek yapılanmasına imkan tanımaktadır (Erkmen, 2001: 6). Ayrıca bu durum terör örgütlerinin üye sayılarını da artırmıştır. İnternet ve sosyal medya ortamında örgütler eskisi ile kıyaslanamayacak derecede etkin bir şekilde kendi propagandalarını yapma ve sempatan toplama imkanına sahiptirler. Eskiden örgütler emir komuta zinciri içerisinde çalışan az sayıda kişiden oluşurken, günümüzde gevşek yapıda örgütlenmiş çok sayıda insan terör örgütleri ile iletişim içerisinde olabilir hale gelmiştir ve gerektiğinde eylemlere katılabilir haldedir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde Japon Kızıl Ordusu örgütü eylemlerini 20-30 militan ile gerçekleştirirken ve hatta dönemin en büyük örgütleri olarak değerlendirilebilecek IRA, ETA gibi örgütlerin bile 300-400 üyesi bulunduğu tahmin edilirken günümüzde terör örgütlerinin üye sayıları ve bunların kimlikleri tam anlamıyla tespit bile edilememektedir (Hoffman, 1999: 10). Zira Soğuk Savaş döneminde teröristler, genellikle bu işi meslek edinmiş az sayıdaki kimselerdi (Bozkurt ve Kanat, 2007: 151). Dolayısıyla örgütler hücre modeli ve hiyerarşik şekilde yapılanarak gizliliği ve örgütsel güvenliklerini sağlamaya çalışmaktaydılar. Oysa yeni terörizmde örgütler, teknolojinin vermiş olduğu imkanlardan yararlanarak çok daha gevşek ve esnek yapıda örgütlenebilmektedir. Dolayısıyla yeni dönemde, ekseriyetle internet

üzerinden haberleşen ve genellikle birbirinden haberi olmayan küçük gruplar şeklinde yapılan örgütlerin çökertilmesi eskiye oranla daha güçtür (Erkmen, 2001: 6).

Terörizmin almış olduğu bu yeni hal onu günümüz dünyasının en önemli güvenlik tehditlerinden birisi haline getirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında giderek artan oranda etkisini hissettiren terörizm 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası güvenlik ajandasının en önemli maddelerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş döneminin ve günümüz dünyasının en önemli güvenlik örgütlerinden birisi olan NATO bile meşhur beşinci maddesini tarihinden ilk ve tek olmak üzere bir terörist saldırı sonrasında işletmiştir.⁵ Saldırıları sonrasında hemen hemen tüm devletler terörizme ilgili yasalarını gözden geçirmiş, yeni önlemler almışlardır (Bozkurt ve Kanat, 2007: 160-169). Bu açımdan diyebiliriz ki Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışına karşı en ciddi meydan okuma terörizmden gelmiştir. Lakin bu durumu açıklamadan önce, şu noktada, güvenlik anlayışının değişimini, günümüzde geldiği noktayı ortaya koymak insani güvenlik ve terörizmle mücadele arasındaki ilişkiyi daha açık şekilde ortaya koymak açısından yararlı olacaktır.

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TERÖRİZMLE MÜCADELE VE İNSANİ GÜVENLİK KAVRAMI

Soğuk Savaşın bitimi ile güvenliğe yönelik tehditlerin değişmesi, daha doğrusu çeşitlenmesi ile birlikte uluslararası güvenlik de kapsam olarak değişime uğramıştır. Çünkü güvenlik tehditle tanımlanan bir kavramdır. Tehditlerin değişmesinin, onlara karşı alınacak önlemlerin de değişmesi sonucunu doğurması doğaldır. Bu değişim eskinin terkedilmesinden ziyade güvenlik kavramının kapsamının genişlemesi şeklindedir. Bu yeni güvenlik kavramsallaştırmasına “yeni güvenlik”, “insani güvenlik” isimlendirmesi yapılmaktadır.

Çalışmadaki nitelememizle insani güvenlik Soğuk Savaş’ın bitimine doğru Barry Buzan öncülüğünde ortaya atılan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Booth, 1997: 86). Ancak akademik alanda yeni güvenlik tartışmalarının Detant (Sander, 2002: 445-455) ⁶ (yumuşama) Dönemi’ne kadar götürmek mümkündür. Zira Detant Dönemi’nin başlaması güvenlik alanında askeri konuların döneme kadar tartışılmayan önceliği üzerinde düşünülmesine yol açmıştır. Bu gelişmeye yol açan bir diğer sebep de ilginin uluslararası ekonomi-politiğe kaymış olmasıdır (Walt, 2003: 75-88). Bu dönemde bilhassa 1970’le birlikte ekonomik ve çevresel konulara yönelik artan ilgi güvenlik çalışmalarını da etkilemeye başlamıştır (Buzan, 1991: 4). Bu şekilde 1970’ler ve 1980’lerde strateji ve uluslararası güvenlik alanlarında ortaya atılan bu “yeni” düşünce tüm dünyada ve özellikle Avrupa’da yayılmaya başlamıştır (Booth, 1997: 85). Hatta Stephan M. Walt bu dönemi; “güvenlik çalışmalarının rönesansı” olarak nitelemektedir (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 559).

Uluslararası ilişkilerin neorealist yaklaşımı altında insani güvenlik yaklaşımının öncü çalışmalarından birisi de 1980lerin başında kaleme alınan Barry Buzan’ın “*People, States*

⁵ NATO’yu kuran Kuzey Atlantik Şartı’nın 5. maddesi İttifak üyesi herhangi bir devlete ittifak harici bir devletten gelecek bir saldırı durumunda İttifaka dahil tüm devletlerin saldırıyı kendilerine karşı yapılmış olarak kabul edeceklerini ve hep birlikte karşılık vereceklerini öngörür. Müstereken savunmaya öngören bu madde NATO’nun 60 yılı aşkın tarihi boyunca sadece bir terörist saldırı karşısında işletilmiştir.

⁶ Detant kelimesi Fransızca détente kelimesinden gelir. Kabaca 1960’ların ikinci yarısından itibaren iki blok arasındaki politikaların yumuşaması, silahsızlanma ve politik diyalogun ve işbirliğinin yoğunlaştığı dönemdir. 1970’lerde yoğunluk kazanan süreç 1979’da Rusya’nın Afganistan işgali ve İran İslam Devrimi ile sekteye uğramıştır.

and Fear” çalışmasıdır (Booth, 1997: 86). Buzan çalışmasında güvenliğe askeri kökenli yaklaşımlara rağmen, 1970lerin ekonomiye ve çevreye dair endişelerin yeni bir güvenlik yaklaşımın yükselişine zemin hazırladığını belirtmiştir (Buzan, 1991: 4). Bu şekilde başlayan çalışmalar Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte hızlanmıştır. İki kutuplu dünyanın ortadan kalkması ile hem büyük hem de küçük güçler, yeni güvenlik düzenlemelerine ihtiyaç duymuşlardır. Çünkü Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile beraber iki kutuplu sisteme dayanan güvenlik anlayışı terk edilmeye başlanmış ve yeni oluşan koşullara uyumlu bir güvenlik anlayışı geliştirilmeye çalışılmış/çalışılmaktadır (Mutimer, 1997: 187). Zira yeni dönemde öncelikli olarak düşman olarak nitelenen bir taraf, bir güç odağı Sovyet Rusya ve doğu bloku ortadan kalkmıştır. Batı dünyası açısından neredeyse elli yıl boyunca güvenlik yaklaşımlarının üzerine bina edildiği temel tehdit, ciddiyetini yitirmiştir. Dolayısıyla hem doğulu hem de batılı devletler açısından tehdit tanımlamalarında düşman devletlerden gelecek tehditler ciddiyetini Soğuk Savaş dönemine oranla büyük çapta kaybetmiştir.

Bunun ötesinde yeni dönemde artık Soğuk Savaş döneminde dondurulmuş sorunlar tekrar ortaya çıkmaya başlamıştır (Ikenberry, 2003: 482). Bu çözümlenin tetikleyicisi ise küreselleşme sürecinin artan bir ivme ile etkilerini her alanda hissettirmesi olmuştur (Karabulut, 2011: 46). Bu bağlamda güvenliğin tanımı, nasıl sağlanacağı, kim tarafından sağlanması gerektiği gibi sorular ekseninde yeni güvenlik anlayışı şekillenmeye başlamıştır (Waisova, 2003: 58). Bu yeniden şekillenmenin altında yatan temel unsur küreselleşme dönemi ile hem tehditlerde hem de tehdit algılamalarında yaşanan çeşitlenmedir. Dünyanın küreselleşme yolu ile birbirine bağlanması tehditlerin de artık küresel hale gelmesi neticesini doğurmuştur. Dolayısıyla uluslararası gelişmeler bakımında bu zengin süreç kapsamında güvenlik sadece pratikte değil, kavramsal olarak da tartışılmaya başlanmıştır (Şahin, 2004: 632).

Dolayısıyla günümüz dünyasının karmaşık ve yoğun güvenlik yapısı, geçmişin deneyimlerinden yararlanılması ve geçmişin düşünce süzgecinden geçirilip yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır (Mcree, 2001: 22). Bu çerçevede zaten yeni güvenlik anlayışı, klasik güvenlik anlayıştan bağımsız düşünülemez (Karabulut, 2011: 47). Bu bağlamda yeni güvenlik anlayışı, klasik güvenlik anlayışının reddi anlamına gelmemektedir. Aksine bu güvenlik anlayışı klasik anlayışın yeni tehditlere karşılık verebilecek kadar genişlemesi, insanların yeni ihtiyaçlarını ve beklentilerini tatmin edebilecek kadar derinleşmesi anlamına gelmektedir.

Zira bu yeni dönemde Sovyetler Birliği’nin ve Doğu blokunun çökmesi ile birlikte eski tip tehditler dünya çapında adete eş güdümlü olarak ortadan kalkmıştır. Uluslararası sistemin bu şekilde hızlı değişimine eklenen küreselleşme süreci eski dönemin süper güçleri arasında yaşanabilecek bir nükleer savaş ihtimalini zayıflatırken AIDS, iklim değişikliği, insan hakları ihlalleri, anti-demokratik yasalar-önlemler gibi insanların ve toplumların hayatlarını tehdit eden yeni tehditlerin yükselmesini insanları güvenlik kavramının tanımının yeniden düşünülmesine zorlamıştır (Mcree, 2001: 22). Bu yeni tehditlerin etkisiyle, diyebiliriz ki insani güvenlik kavramı Soğuk Savaş sonrası dönemin inter-disipliner yapısı içerisinde güvenliğin daha kapsamlı bir şekilde yeniden tanımlanmasıdır. Yeni dönem ile birlikte devletlerden ziyade insanların korunmasına yönelik yeni bir dünya düzeni yaratma imkanı bu güvenlik anlayışının sağlam temeller üzerine oturtulmasında önemli bir motivasyon olmuştur (Bedeski, 2007: x).

Bu yeni dönemin ihtiyaçları ile yoğrulan insani güvenlik, dönemin tehditlerinin birbiri ile bağlantılı, girift yapısını göz önünde bulundurarak dünya üzerinde güvensizliğin uzun dönemle nedenleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede diyebiliriz ki bu yeni dönemde iklim değişikliği, kaynakların aşırı kullanımı, dünyanın giderek artan oranda

marjinalleşmesi-radikalleşmesi insanların güvenliğini iki devlet arasında çıkabilecek bir savaş ihtimalinden daha yüksek oranda tehdit etmektedir. Bu anlamda insani güvenlik anlayışı dünya genelindeki insanların güvenliğin sağlanmasında yönelik eski klasik güvenlik anlayışına oranla çok daha kapsamlı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. İnsani güvenlik aynı zamanda uluslararası aktörlerin kendi ulusal güvenliklerini sağlamak adına hayata geçirdikleri mevcut politikaların da güvenlik yerine nasıl güvensizliğe yol açtığına dikkat çekmektedir. Burada kastedilen durum aslında klasik güvenlik anlayışına hakim olan “güvenlik ikilemi” durumudur. İşte yeni güvenlik anlayışı bu durumun yani güvenlikte işbirliğinden ziyade rekabet durumunun güvenliğini sağlamak bir yana uzun vadede güvensizliğin nedenlerinden birisi olduğuna dikkat çekmektedir. Bu anlamda her devlerin realist bir yaklaşımla kısa vadede salt ulusal çıkarları doğrultusunda tanımadığı güvenlik politikalarının uzun vadede ve genel toplamda aslında güvensizliği bir kaynağıdır.

Bu anlamda insani güvenlik yaklaşımı insanların ve onların ihtiyaçlarının baskılanmasıyla güvenliğin sağlanamayacağı inancı benimser. İnsani güvenliğin temel anlayışı devletlerin güvenliğinin insanların kendilerini güvende hissetmemelerine rağmen sağlanamayacağıdır. Eğer konuya devlet felsefesi açısından yaklaşacak olursak diyebiliriz ki devletin kurulmasının temelinde de, Hobbes, Locke ve Rousseau’nun kabul ettiği gibi insani güvenliğin sağlanması vardır (Owen, 2004: 16-17). Bunun ötesinden insani güvenlik-tıpkı insani kalkınma gibi- sürdürülebilir kalkınmanın insani, sosyal boyutunun üç sütunu olan çevre, ekonomi ve toplum boyutlarına dikkat çekmektedir (Khagram vd., 2003: 290).

Tüm bunların ötesinde güvenliğin sürdürülebilirliği insani güvenliğin hayata geçirilmesi ile mümkün olabilir. Zira insanların kendilerini güvende hissetmeleri, toplumun güvenlik politikalarına desteğinin artmasının ötesinde bu önlemlerin başarıya ulaşmalarında da önemli bir faktördür. Bu bağlamda insani güvenlik anlayışı, güvenlik kavramını askeri tehditler sarmalından çıkartıp insanların ve toplumların güvenliği boyutuna taşımıştır (Tadjabksh ve Chenoy, 2007: 81-228). Günümüz toplumunun ihtiyaç duyduğu güvenlik standartları ile günümüz toplumlarının ihtiyaçları Soğuk Savaşın bitmesi ile farklılaşmıştır. Soğuk savaş döneminde salt bireylerin güvenliğini ön plana çıkartan insanların güvenliğine yönelik eğilim oldukça zayıfken günümüzde gereksinim duyulan husus budur. Ruanda, Sierra Leone, Afganistan, Doğu Timor, Makedonya, Bosna ve büyük oranda batı dünyasını hedef alan terörist çatışmalar bu durumu örnekler niteliktedir (Gough, 2002: 145).

Günümüzde insani güvenlik kavramının temel hukuki metinleri arasında kabul edilen Birleşmiş Milletler’in “İnsani Kalkınma Raporu”na göre insani güvenlik mutlu ve şerefli bir şekilde var olmalarının sağlanması şeklinde tanımlanmıştır. Gerçekten de Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programı’nın 1994 Kalkınma Raporu insani güvenlik alanında bir kilometre taşı olarak düşünülebilir. Rapor güvenliği “korkudan mahzun olmak” ve “yoksunluktan mahzun olmak” şeklinde tanımlamaktadır (UN Report, 1994). Bunun doğal bir sonucu olarak insan hayatını tehdit eden her türlü tehlike insani güvenlik kavramında bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Bu insani güvenliğin tanımının dinamik bir tanım olması gereğini doğurmaktadır. Bu nedenle insani güvenlik kavramının tek bir tanımı yoktur, çünkü insanın güvenliğine yönelik sabit bir tehdit yoktur. Zaman içerisinde insanın güvenliğini tehdit eden ve varsa insani güvenliğin kapsamı da ona göre değişecektir.

Fakat günümüz açısından birkaç örnek vermek gerekirse terörizm, küresel ısınma, temiz tatlı su kaynaklarının giderek tükenmesi söylenebilir. Bu anlamda insani güvenliğin tanımı ve kapsamı açısından değişmeyecek unsur güvenliğin tanımlanmasında devletten ziyade bireyi güvenliği temel hedef noktası yapmasıdır. Diğer bir deyişle insani güvenlik insani güvenlik tartışmalarının öncelikli ve ana konusu olarak kabul eder (Thakur, 2003: 347).

Ulusal, bölgesel, küresel güvenlik ve istikrarın insanların güvenliğinin sağlanması ile sağlanacağı fikri bu anlayışın temelinde yatmaktadır.

Günümüz dünyasında tehditlerin özellikleri değerlendirildiğinde, insani güvenliğin bu tehditlerin doğasına daha uygun olduğu söylenebilir. Çünkü insani güvenlik herşeyden önce sınırların tek taraflı olarak askeri önlemlerle korunmasından ziyade bireylerin güvenliğinin sağlanmasına odaklanır. Günümüz dünyanın post modern tehditlerinin ise sınırların korunması ile önlemesi çok da mümkün değildir. Hızlı nüfus artışı, silah ve iletişim teknolojilerindeki sofistike ilerlemeler ulusal sınırları aşan yeni tip tehlikeler ortaya çıkartarak güvenlik tehdidi yelpazesini oldukça genişletmiştir (Battersby ve Siracusa, 2009: 9). Terörizm de bu tehditler içerisinde en ciddi ve yakın olanlarından kabul edilmektedir.

Günümüzde terörizmin temel yatan nedenler arasında ise, insan hakları ihlalleri, yoksulluk, fırsat eşitsizliği sayılabilir. Tüm bu nedenler ise insani güvenliğin tehdit tanımlaması içerisinde yer alan ve önlem alınması gereken tehlikelerdir. Dolayısıyla insani güvenlik yaklaşımı aslında tehditleri önlemenin yada bertaraf etmenin yanında sorunun kökenine inmeyi ve terörizmi ortaya çıkartan nedenleri de ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım tarzı da aslında günümüz tehditlerinin niteliği kadar insanların ulaştığı oldukları hayat standartlarının da bir gereğidir.

SONUÇ

Güvenlik açısından günümüz dünyası Soğuk Savaş'ın hakim olduğu yıllardaki dünyadan oldukça karmaşık ve girifttir. Bunun temel nedenlerinden birisi de bu dönemde tüm hızıyla yaşandığı kabul edilen küreselleşme gerçeğidir. Küreselleşmenin kendi içerisinde tezatlarla gelişen bir süreç olduğu kabul edilebilir. Bir yanda dünya globalleşirken diğer yanda yerelleşme bir yanda refah ve zenginlik artarken diğer yanda yoksulluk ve açlık çoğalmakta, bir yanda dünyanın kaynakları aşırı kullanılıp tüketilirken diğer yanda yeni ve sürdürülebilir kaynaklar bulma arayışı devam etmektedir. İşte bu tezatlıklar içerisinde ulusal güvenliğe yönelik tehditler de çeşitlenmektedir.

Soğuk Savaş döneminde tehditlerin büyük orada karşı bloka dahil olan bir düşman devletten askeri anlamda geleceği düşünülmekte ve güvenlik buna göre kurgulanmaktaydı. Oysa yeni dönemle birlikte bloklardan birisi yıkılmıştır ve insanların kafalarında düşman taraf kavramı temelinden sarsılmıştır. Bu durumun ötesinde yeni dönemle pek çok yeni sorun ortaya çıkmış ve ulusların güvenliklerini ciddi şekilde tehdit eder hale gelmiştir. Soğuk Savaş sırasında adeta bloklar arasında dondurulan bu sorunlar Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte dizginlerinden kurtulmuştur.

Bu yeni tehditler açısından en ciddilerinden birisi de uluslararası terörizmdir. Uluslararası terörizm tabii ki yeni küreselleşme dönemi ile birlikte ortaya çıkmış bir tehdit değildir. Terörizm tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan ve tarih boyunca güvenlik açısından her zaman bir tehdit olmuş bir eylem tarzıdır. Lakin Soğuk Savaşın bitişi ile terörizmin almış olduğu yeni şekil terörizmi tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar ciddi bir tehlike haline getirmiştir. Bunun birkaç temel nedeni vardır. Öncelikle terörizm Soğuk Savaş dönemi içinde belli bir oranda devletlerin kontrolü altındadır. Dönem boyunca devletler “düşman” olarak nitelendikleri devletlere karşı terörizmi siyasetin kirliliği bir aracı olarak kullanmışlardır. Bu durum da terörizm tehdidinin şöyle ya da böyle kontrol altında olması sonucunu doğurmuştur. Oysa yeni dönemde terörizmin üzerindeki bu vesayet ortadan kalkmıştır. Yeni terörizm artık devletlerin birbirlerini zayıflatmak ya da ortadan kaldırmak için kullandıkları sadece bir araç değildir. Terörizmin hedefleri giderek marjinalleşmeye başlamaktadır. Bu tabii ki bu terörizm ile devletlerle ilişkisi tamamen

ortadan kalkmıştır demek değildir. Bu ilişki halen sürmekle birlikte terörizm eski döneme oranla daha özgürleşmiştir. Sıkı bir emir komuta zinciri içerisinde olmayan, gevşek yapılanan örgütler eliyle modern teknolojinin imkanlarını kullanarak gerçekleştirilen eylemler çok daha önlemez, çok daha yıkıcı bir hal almıştır. Artık günümüz dünyasında gübreden nasıl bomba yapılacağına ilişkin temel bilgiler internetten bulunabilmekte, internet üzerinden ve ya takip edilmesi oldukça güç yöntemler ile haberleşilebilmekte, eylem için gerekli görüntüler ön istihbarat tüm dünyayı gözünüzün önüne getiren ücretsiz internet hizmetlerinden elde edilebilmektedir. Dolayısıyla bir eylemin gerçekleştirileceğine dair bilgi sahibi olanların sayısı oldukça sınırlı olmakta bu da istihbaratın ve ya diğer eski güvenlik önlemlerinin etkinliğini sınırlamaktadır. Terörizm geçmiş dönemde bu işi meslek edinmiş profesyonel insanların gerçekleştirdikleri bir işken yeni dönemde internet üzerinden yapılan propaganda ile kazanılan daha önce sabıkası bulunmayan kişilerin tespiti de önlenmesi de zordur. Kaldı ki yakalanan bir terörist eski dönemde örgüt hakkında önemli bilgiler verebilmekte ve hiyerarşik yapılanan örgüt çökertilebilmekteydi. Oysa yeni dönemde birbirinden kopuk birimler halinde yapılanan örgütlerin çökertilmesi bir yana gün ışığına çıkartılması da güçleşmektedir. Zira dünyanın en iyi korunan binası olarak kabul edilen, istihbarat olanakları açısından en güçlü servis olarak değerlendirilen CIA'nın binası 11 saldırılarında birer bombaya dönüşen uçaklardan birisinin hedefi olmaktan kurtulamamıştır. Benzer şekilde 11 Eylül saldırılarından sonra Batılı devletlere açıkça yöneltilen tehditlere rağmen, diğer bir değişle beklenmesine rağmen İngiltere, İspanya ya da Türkiye'deki saldırılar önlenememiştir.

Bu durumu yeni bir tehdide karşı eski silahlarla savaşmaya benzetebiliriz. Zira eski tarzda istihbarat önlemleri bu yeni tehdide karşı çok da işlevsel olmamaktadır. Bunun ötesinde eskiden güvenlik demek büyük güçlü bir ordu anlamına gelmekteydi, günümüzde büyük ve güçlü bir ordu güvenlik açısından yine önemli olmakla birlikte artık yeterli değildir. Bilhassa terörizm tehdidi karşısında, ya da çevre kirliliği, küresel ısınma gibi post modern güvenlik tehditlerine karşı ordunuzun büyüklüğünün çok da önemi yoktur. İnsanların güvenliği her geçen gün daha fazla tehdit eden bu yeni tehlikelere karşı başka tarzda bir yaklaşımla mücadele etmek gereklidir. İşte tam da bu nokta insani güvenlik bu ihtiyacı karşılar niteliktedir.

İnsani güvenlik her şeyden önce güvenliğin merkezine devleti değil tek tek bireylerin kendisini yani insanı koymaktadır. Günümüzde güvenliğin sağlanması açısından gerekli olan da budur. Terörizm açısından konuyu değerlendirecek olursak diyebiliriz ki insani güvenlik anlayışı çerçevesinde alınacak önlemler günümüzde daha geçerli olacaktır. Zira klasik güvenlik anlayışı terörizmle mücadelede basitçe özgürlüklerin kısılmasını, güvenlik önlemlerinin sertleştirilmesi ve bu sayede asayişin sağlanması eğiliminde olacaktır. İstihbarat çalışmaları ile elde edilecek bilgi çerçevesine polis güçleri ve ya askeri önlemlerle eylemlerin önlenmesi ve ötesinde örgütün çökertilmesi mantığı çerçevesinde hareket edilmesi yeni terörizm açısından çok da geçerli olamayacaktır. Zaten modern toplumlar içerisinde hak ve özgürlüklerin kısılması bu hak ve özgürlükleri ihlal edecek nitelikte güvenlik önlemlerinin alınması terörizmin tam da istediği şeydir. Zira terörizm toplum içindeki hedefi insan haklarının ortadan kalkmasıdır. Terörizmin bu tuzağına düşülmesi terörizmin hem toplumsal destek bulmasını, hem de yeni teröristlerin bulunmasını ve eylemlerin yoğunlaştırılmasını kolaylaştıracaktır.

İnsani güvenlik anlayışının terörizmle mücadeledeki rolü de burada ortaya çıkmaktadır. Bu değerlendirme tabii ki klasik güvenlik anlayışı ile alınacak asayiş tedbirlerinin bir kenara bırakılması olarak yorumlanmamalıdır. Bu tedbirler masum insanların terörist eylemlerden korunması açısından tabii ki gereklidir. Mühim olan bu asayiş tedbirlerini alırken insani güvenlik anlayışı ile hareket edilmesidir. Zira böylesi bir yaklaşım tarzı terörizmin hedefine

ulaşmasını engelleyecektir. Günümüzde artık devletlerin ve yasaların meşruiyeti insan haklarına gösterdikleri saygı ile ölçülmektedir. Terörizmle mücadele edilirken bu yaklaşım ile hareket edilmesi terörizm açısından hayati olan toplumsal desteğin kesilmesi anlamına gelecektir. Böylesi bir destekten yoksun kalan terörist eylemler er ya da geç etkisini yitirecektir. Bu anlamda insani güvenlik anlayışı ile alınacak güvenlik tedbirleri terörizm tehdidi ile mücadelede etkin olacak tedbirler olacaktır. Temel hak ve hürriyetleri kısıtlayarak güvenliğin sağlanmaya çalışılması güvenliğin sürdürülebilirliği açısından da pek mümkün değildir.

Zira günümüz dünyasında güvenliği “insanların kendilerini güvende hissetmeleri” olarak tanımlamak gereklidir. Bu tanım aslında güvenliği “harici tehditlerden yoksun olmak” olarak tanımlamanın bir adım ötesidir. Bunun gereği olarak terörizmle mücadelede insani güvenlik anlayışı çerçevesinde alınacak önlemlerinin hakim kılınması günümüz toplumlarının asıl ihtiyacı olan husustur.

KAYNAKÇA

- AKTAN, G. (2001), “Devletler Hukuku Açısından Terörizm”, **İnsan Hakları ve Güvenlik**, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No.1, Ankara.
- ALTUĞ, Y., (1995), **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- ARİBOĞAN, D., Ü., (1998) “Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar**, Yeni Bakışlar, (Ed. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul.
- ARQUILLA, J., RONFELDT, D. ve ZANINI, M., (1999), “Networks, Netwar and the Information Age Terrorism”, **Countering the New Terrorism**, (Ed. Ian O. Lesser et al), Rand Publishing, USA.
- ATAÖV, T., (2003), **11 Eylül: terörle savaş mı bahane mi**, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- BAL, M., A., (2003), **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- BALDWIN, D., A., (2003), “Güvenlik Kavramı”, (Çev.Çiğdem Şahin) **Avrasya Dosyası**, C: 9, S: 2.
- BAŞEREN, S., (2003), “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1.
- BATTERSBY, P., SIRACUSA, J. M., (2009), **Globalization and Human Security**, Rowman& Littlefield Publishers, Maryland, USA.
- BAYLIS, J., SMITH, S., (2001), **The Globalization of World Politics-An Introduction to International Relations**, Oxford University Press, New York.
- BEDESKI, R. E., (2007), **Human Security and the Chinese State**, , Routledge, New York.
- BOOTH, K., (1997) “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, **Critical Security Studies**, (Ed. Keith Krausse, Michael C. Williams) University of Minnesota Press, USA.
- BOZKURT, E., KANAT, S., (2007), **Uluslararası Toplumun Paradoksu**, Asil Yayınevi, Ankara.

- BUTTERFIELD, H., (1951), **History and Human Relations**, Colling Publishing, London.
- BUZAN, B., (1991), **People States & Fear**, Second Edition, Lynne Rienner Publishers, USA.
- CAŞIN, M., H., (2008), **Uluslararası Terörizm**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- CHALIAND, G., BLIN, A., (2007), “Zealots and Assassins” **The History of Terrorism From Antiquity to Al Qaeda**, (Ed. Gérard Chaliand and Arnaud Blin, Trans. by Edward Schneider, Kathryn Pulver, and Jesse Browner), University of California Press, California.
- COMBS, C., C., (2003), **Terrorism in the Twenty-First Century**, Third Edition, New Jersey.
- ÇAKMAK, H(a)., (2008), “Kavramsal Olarak Terör”, **Terörizm**, (Ed. Haydar Çakmak), Platin Yayınları, Ankara.
- ÇAKMAK, H.(b), (2008), “Tarihi Açısından Terör”, **Terörizm**, (Ed. Haydar Çakmak), Platin Yayınları, Ankara.
- ÇAKMAK, H., (2003), **Avrupa Güvenliği**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÇİTLİOĞLU, E., (2005), “Küresel Terör ve Türkiye'nin Güvenlik Boyutuna Etkileri”, **Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği**, , (Ed. Ganze Güngörmüş KONA), Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul.
- DOUGHERTY, J., PFALTZGRAFF, R., L. Jr., (1990) **Contending Theories of International Relations**, Harper Collins Publishers, UK.
- ELFSTROM, G., (1998), **International Ethics, A Reference Handbook**, California.
- ERGİL, D., (2001), “Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından”, **İnsan Hakları ve Güvenlik**, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No.1, Ankara.
- ERKMEN, S., (2001), “11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı”, **Stratejik Analiz**, S: 18.
- ERSEVER, A., C., (1993), **Kürtler, PKK ve A. Öcalan**, KİYAP Yayın Dağıtım, Ankara.
- EVANS, G., NEWNHAM, J., (1998), **The Penguin Dictionary of International Relations**, Penguin Books, London.
- FISK, R., (2001), “Bu Savaş Teröre Karşı Değil Amerika'nın Düşmanlarına Karşı Bir Savaştır”, **Düşmanımı Arayan Savaş**, 2. Baskı, (Der. Metin Sever, Ebru Kılıç), Everest Yayınları, İstanbul.
- GEORGE B., WATSON, T. , (2002) “1992 Sonrası Terörizmle Uluslararası Mücadele”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (Der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GERCKE, Marco, “Cyber Terrorism, How Terrorist Use Internet” http://events.ccc.de/camp/2007/Fahrplan/attachments/1340-ccc_cyberterrorism.pdf
- GOLDSTEIN, J., S. (2004), **International Relations**, Pearson-Longman Publishing, US..
- GOUGH, M.,(2002), “Human Security: The Individual in the Security Question - The Case of Bosnia”, **Contemporary Security Policy**, Vol. 23 No.3.
- GÖNÜL, T. (2003), **Anarşizm Nedir?**, 3. Baskı, Kaos Yayınları, İstanbul.

- GÜZEL, C., (2002), “Korkunun Korkusu: Terörizm”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, (Der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- HERBST, P. (2003), **Talking Terrorism A Dictionary of the Loaded of Political Violence**, Greenwood Press, London.
- HERZ, J., H.,(1951), **Political Realism and Political Idealism: A Study in. Theories and Realities**, University of Chicago Press, Chicago.
- HOFFMAN, B.,(2000), “Change and Continuity in Terrorism”, **Terrorism and Beyond: The 21st Century Conference** co-sponsored by the Oklahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism and The RAND Corporation.
- HOFFMAN, B., (1999), “Terrorism: Trends and Prospects”, **Countering the New Terrorism**, (Ed. Ian O. Lesser), Rand Publishing, USA.
- HOFFMAN, B. (2006), **Inside Terrorism**, Revised and Expanded Edition, Columbia University Press,.
- [Http://www.cnnturk.com/2011/dunya/05/02/bin.ladinin.yeri.nasil.tespit.edildi/615215.0/index.html](http://www.cnnturk.com/2011/dunya/05/02/bin.ladinin.yeri.nasil.tespit.edildi/615215.0/index.html)
- [Http://news.nationalgeographic.com/news/2007/03/070312-google-censor_2.html](http://news.nationalgeographic.com/news/2007/03/070312-google-censor_2.html)
- JAGGAR, A.M. (2005) “What Is Terrorism, Why Is It Wrong, and Could It Ever Be Morally Permissible?”, **JOURNAL of SOCIAL PHILOSOPHY**, Vol. 36 No. 2, Summer, 202–217.
- KANAT, S., (2011) **Realizm Kapsamında, Terörizm, Güvenlik ve NATO’nun Dönüşümü**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- KARABULUT, B.,(2011), **Güvenlik-Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Barış Kitabevi, Ankara.
- KHAGRAM, S., CLARK, W. C., RAAD, D. F., (2003), “From the Environment and Human Security to Sustainable Security and Development”, **Journal of Human Development**, Vol. 4, No. 2.
- KNIGHT, A., YAMASHITA, M.,(1993) , “The United Nations’Contribution to International PEace and Security” **Building a New Global Order-Emerging Trends in International Security**, (Ed. David Dewitt, Daviid Haglunu ve John Kirton), Oxford Univertiy Press, Canada.
- LAÇİNER, S., (2001), “11 Eylül Olayları (Yeni Terörizm) ve Ermeni Sorunu”, **Stratejik Analiz**, Sayı 19.
- LAMBORN, A. C., LEPCOLD, J., (2003), **World Politics into the 21st Century: Unique Contexts, Enduring Patterns**, Pearson Publishing, USA.
- LAQUEUR, W., (1999), **The New Terrorism**, Oxford University Press, New York.
- LENIN, V.I. (2009), **Devlet ve Devrim**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- MACHIAVELLI, N., (2010), **Hükümdar**, (Çev: Necdet Adabağ), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- MASLOW A. H., (1943), “A Theory of Human Motivation”, **Psychological Review**, Vol. 50 No. 4,.

- MCRAE, R., (2001), "Human Security in a Globalized World", **Human Security and the New Diplomacy Protecting People, Promoting Peace**, (Ed. Rob Mcrae, Don Hubert), McGill-Queen's University Press, Canada.
- MUTIMER, D., (1997), "Rimagining Security: A Subaltern Realist Perspective", **Critical Security Studies: Concepts and Strategies**, (Ed. Keith Krause, Michael C. Williams), University of Minnesota Press, USA.
- IKENBERRY, J. G., (2003), "The Stability of Post-Cold War Order", **International Politics-Enduring Concepts and Contemporary Issues**, (Ed. Robert J. Art, Robert Jervis) Longman Publishers, USA.
- NELSON, D. N., (1998), "Threats and Capacities: Great Powers and Global Insecurity", **World Security Challenges for a New Century**, 3. Edition, (Ed. Michael T. Klare, Daniel C. Thomas), St. Martin's Press, New York.
- OLSON, K., B., (1999) "Aum Shinrikyo: Once and Future Threat?", **Emerging Infectious Diseases**, Vol. 5, No. 4.
- OWEN, T., (2004), "Challenges and Opportunities for Defining and Measuring Human Security", **Human Rights, Human Security and Disarmament**, Disarmament Forum. 3.
- PURTAŞ, F. (2002) "Yeni Boyutlarıyla Terörizm ve Dış Politika", **2023 Dergisi**, Sayı:32.
- SANDER, O., (2002), **Siyasi Tarih 1918-1994**, 10. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- SHUGHART, W. F. II. (2006) "An Analytical History of Terrorism, 1945-2000", **Public Choice**, Vol. 128, No.1-2.
- SLUKA, J. A., editor (1999). **Death Squad: The Anthropology of State Terror**. University of Pennsylvania Press.
- Sosyalizm Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C. 7.
- ŞAHİN, Ç., (2004), "Türkiye İçin Teorik Bir Çerçeve Önerisi: Buzan'ın Güvenlik Kompleksi Teorisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu Tarihten Günümüze Dış Tehditler Bildiriler**, Elazığ.
- ŞUER, T., (2005), "Posttravmatik Stres Bozukluğu", **Medikal Açıdan Stres ve Çareleri Sempozyum Dizisi**, No: 47.
- TADJBAKSH, S., CHENOY, A. M. (2007), **Human Security-Concepts and Implications**, NY, Routledge, New York.
- THAKUR, R. (2003), "A Political World View", **Contemporary Security Policy**, Vol. 24, No. 1,.
- The Holocaust Encyclopedia**, (2001), (Ed. Walter Laqueur, Judith Tydor Baumel), Yale University Press.
- TURAN, G., (2002), **21. Yüzyılda Uluslararası Terörizmin Değişen Yüzü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri**, 12 Nisan 1985 tarihli YÖK merkez binasındaki Konferans Tutanakları.

- United Nations Human Development Report 1994**, <
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf>
- WAISOVA, S. (2003), “Human Security- The Contemporary Paradigm?”, **Perspectives Central European Review of International Affairs**, Vol. 20.
- WALT, Stephan.M.,(2003) “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, **Avrasya Dosyası**, C. 9, S. 2..
- WALT, S. M.,(1985), “Alliance Formation and the Balance of World Power”, **International Security**, Vol. 9, No. 4, Spring.
- WARDLAW, G.,(1989), **Political Terrorism: Theory, Tactics and Countermeasures**, Second Edition, Cambridge University Press, New York.
- ZAFER, H.,(2006), **Sosyolojik Boyutlarıyla Terörizm**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 10; AYDIN, Nurullah, **Küresel Terör ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- ZELIKOW, P. (2003) , “The Transformation of National Security”, **The International Interest**, No. 71, Spring.